

בס"ד

שיעורי הגר"א עוזר שליט"א
ראש ישיבת אתרי

בענין:

קר בן התמיד

- שב"א -

נמסר בש"ק פרשת פנחס ה'תשע"ג

עיצוב גרפי ועימוד: תמנתי עיצוב גרפי

בשבת פרשת מטות-מסעי יחל השיעור בשעה: 5:45 אחה"צ
ויהיה בענין:

חלוקת שותפות

מנחה בשעה 5:25 [ובזמן הדלקת נרות למטה]

לקבלת השיעורים באימייל יש לכתוב בקשה לתמנתי: timnal@zahav.net.il

קרבן התמיד

קדימת תדיר וכד', וזה מוכח ממה שכתבו לתרץ באופן נוסף דקרא ד'העולה' אצטרך להקדים התמיד למנחת חביתין שהיא תדירה כמותו. ופירשו דהיינו טעמא דהתמיד קודם לה, מפני שהוא מקודש מהמנחה, כדתנן בזבחים שם כל המקודש לחברו קודם את חברו, מיני דמים קודמים למנחות. ומאין מקור דין זה - מהא דהתמיד קודם למנחת חביתין מקרא ד'העולה' עולה ראשונה. הרי מבואר בתוס' דדינא דהעולה עולה ראשונה דין קדימה כללי הוא, דהמקודש מחברו קודם, ואינו דין מסויים בעולת התמיד שדינה להיות ראשונה.

ונפ"ב אף לדין עתה דהבית חרב, דהנה הגרי"א מקובנא (בשו"ת באר יצחק או"ח כ) הורה במי שאיחר לבית הכנסת ובא בשעה שמתפללין מוסף והוא עדיין לא התפלל שחרית ואם יתפלל עתה שחרית נמצא מתפלל שחרית ומוסף ביחידות - יתפלל מוסף עם הציבור ואח"כ יתפלל שחרית ביחיד, דקדימת תפילת שחרית היא משום דתמיד של שחר קודם למוסף והיינו משום דינא דתדיר כדתנן בזבחים, וא"כ נראה דמעלת תפילה בציבור עדיפה על מעלת הקדמת התדיר. ואולם באגרות משה (או"ח ה"ד סח) נקט שיתפלל שחרית תחילה ואפילו ביחיד. ופירש דהקדמת תמיד של שחר אינה משום תדיר גרידא אלא מעצם דינה דכתיב בה 'העולה' עולה ראשונה, וא"כ יש לו להתפלל שחרית בראשונה בכל אופן. הרי דפליגי בנידון דידן; הגרי"א נקט כהבנת התוס' דהוא דין קדימה כללי משום דתדיר קודם, והגרמ"פ נקט כהמקד"ד בדעת רש"י ור"ג שישנו דין מסויים בהלכות קרבן התמיד לבוא ראשונה.¹

עוד כתב הגרמ"פ להוכיח שאף אם הקדמת שחרית היא רק משום דתדיר קודם כמו שהניח הגרי"א, אעפ"כ הקדמת תדיר עדיפה על תפילה בציבור, שהרי הטור (או"ח רפו תרכ) הביא שאביו הרא"ש היה נוהג להתפלל מוסף ביחידות בשעה שהציבור האריכו בפיוטים שחרית, כדי שלא יגיע זמן מנחה שאז אם יתפלל מוסף תחילה הרי נמצא מקדים השאינו-תדיר לתדיר - הרי שהעדיף להתפלל ביחיד כדי שלא ייכנס למצב שלפי דעה אחת יצטרך לעבור על הא דתדיר קודם, וא"כ כל שכן שאין להקדים מוסף לשחרית כדי להתפלל עם הציבור].

אמנם צריך להבין לפי סברת המקד"ד, מה ניתוסף בדינא דמתניתין דהתמיד קודמין למוסף משום דתדיר קודם, והלא בלאו הכי נאמר בו דין מסויים להיות ראשון.

ב ונראה להוכיח שלדעת כמה ראשונים על כרחו לפרש גדר אחר בהך דינא דהקדמת התמיד, דהנה התוס' (שם) צדדו אם

¹ לכאורה נראה להוכיח - וכפי שהאר"י הגר"א שם - שגם אם בתמיד יש דין מסויים להקדימו, בתפילה אין קיים הך דינא, דהא קי"ל (בברכות כח.) מי שהיו לפניו מוסף ומנחה מתפלל מנחה קודם [עכ"פ כשהגיע זמן מנחה קטנה, דכו"ע מודו בזה כיון שבא להתפלל עתה את שתיהן]. והרי הקרבה קודם תמיד של בין הערבים הוא ודאי דין מסויים בסדר הקרבות ואעפ"כ מקדמין מנחה למוסף משום דתדיר קודם. הרי שלגבי התפילות אין לנו לדון אלא בדיני קדימה הכלליים. [שעל כן אף לדעת הפוסלים בדיעבד הקרבות קודם תמיד של שחר, אם הקדים מוסף לשחרית לבו"ש יצא כמו"ש הרשב"א והרשב"ש (סג) ונפסק ברימ"א רפ"א, ודלא כהערוה"ש שפקפק בזה]. ואם נאמר שגם בקרבות הדין כן, שאם איחר המוסף עד שעת המנחה מקריבם לאחר תמיד של בין הערבים (כמו שנקט בחו"א), הרי א"כ מוכח דתדיר עדיף על הדין המסויים דאחור התמיד, וא"כ אי נקטינן כהגר"א דמעלת ציבור עדיפה על תדיר, כל שכן דעדיף על הדין המסויים הוה דהקדמת התמיד. וע"ע באג"מ שם.

א תנן רפ"י זבחים (פט.) כל התדיר מחבירו קודם את חבירו. התמיד קודמין למוסף וכו' שנאמר מלבד עולת הבקר אשר לעולת התמיד תעשו את אלה. התוס' (שם ובפסחים נח ויומא לד ומנחות מט) הקשו דבפרק תמיד נשחט (פסחים נח:) אמרינן מנין שלא יהא דבר קודם לתמיד שנאמר העולה עולה ראשונה - ל"ל, תיפוק ליה מהכא. וצדדו בכמה אופנים; י"ל דחד קרא אצטרך לעבודות הדם וחד קרא להקטרה, או אצטרך קרא למוסף וקרא לנדריים ונדבות וכו"ב.

ובמקד"ש דוד (ט) כתב לתרץ עפי"ד רבנו גרשום במנחות (מט.), וכ"ה בפרש"י שם בלשנא בתרא, בהא דאמרינן התם ציבור שאין להם תמידים ומוספים איזה מהם קודם, ה"ד אילימא תמידין דיומיה ומוסףין דיומיה פשיטא תמידין עדיפי דהו"ל תדיר ומקודש, ופירוש 'מקודש' פרש"י בל"ב ורבנו גרשום דהקרבנות קודמת בזמן למוסף. ואין מובן הלא טעמא דתמידין קודמין היינו משום דתדיר קודם כדתנן בזבחים, וא"כ היינו הך טעמא קמא דתדיר, ומה מוסיף טעם ד'מקודש'. ועוד יש להוסיף להקשות, הלא אין זו מעלה עצמית בתמיד אלא דין קדימה בעלמא ולא שייך לקרותו 'מקודש' משום כך. ופירש המקד"ד דמלבד דינא דתדיר קודם ישנו דין מסויים הנלמד מ'העולה' - עולה ראשונה, להקדים תמיד של שחר לשאר קרבנות. והיינו הך תרי דיני דאמרינן 'תדיר ומקודש'; דין כללי דתדיר קודם לשאינו תדיר, ועוד דין מסויים בקרבן התמיד שהוא בא ראשון לכל הקרבנות.

ובר"ב דנפ"מ בין הנך טעמי, דאי משום תדיר אפשר היה להביא שניהם יחד, דעיקר הקפידא הוא שלא להקדים את שאינו תדיר לתדיר [וכתב להוכיח כן ממנחות פט. ויש לדון בהוכחתו. ואכן הגר"א (בקוב"ש פסחים רפ"ה) נקט דבעינן לאקדומי לתדיר דוקא ולא סגי שלא לאחר לשאינו-תדיר]. ועוד צדד נפ"מ כשהקרבן התדיר אינו בעזרה, דאי משום הקדמת התדיר אין לחוש להקריב עתה את המזומן לפנינו, שהרי אין עומדים שניהם לפנינו לדון איזה מהם יקדם, אבל משום 'העולה ראשונה' אף כשאין התדיר מזומן יש להמתין עד שייקרב התמיד תחילה. וכ"כ הגר"א מפינסק בהגהותיו לפסחים נח.²

וי"ש להוסיף שאמנם התוס' שלא תירצו כן, הולכים לשיטתם שגם דינא ד'העולה' אינו אלא דין קדימה בעלמא כגדר

² א פשטא דמלתא הכוונה שזמן התמיד בבוקר הוא מוקדם לזמן המוסף שהוא ביום, וכהא דאמר ר' יהודה היו לפניו מוסף ומנחה מתפלל של מוסף ואח"כ של מנחה שזו עוברת וזו אינה עוברת. ו'מקודש' היינו מזומן להך פירושא.

³ המקד"ד חזר ודחה נפקותא זו, עפי"מ שצידד דדוקא בשני בני אדם מקדמין הקרבן המזומן בעזרה, אבל בק"ש יש להמתין. ולכאורה י"ל להוכיח מהסוגיא במנחות שם דמעלת התדיר היא אף כאשין שניהם מזומנים להקריב כעת, דהא מסתפקין דתמידין דלמחר עדיפי ממוסףין דהאינא משום 'תדיר' והלא כעת אין המצוה מזומנת לפניו ואעפ"כ יש מעלה להעדיפה מפני שהיא קרבן תדיר בעצם. והלא אם נקריב עתה המוסף, לא יהא מחר לפניו תמידין להקריבן ולא נעבור על דינא ד'תדיר' אם נקריב קרבן אחר. [וצ"ע בשפ"א זבחים (על תנ"ה כל התדיר) שנקט בפשיטות שאם אין הקרבן התדיר מזומן כעת אין לו להתמתן לו אלא יקריב השאינו-תדיר]. אך יש לדחות דהתם הנידון הוא איזה קרבן להקריב, זה או זה, אבל כשמקריבים את שניהם הנידון מה קודם, בזה י"ל דדוקא כששניהם מזומנים לפניו מקדימים התדיר, דדיני קדימה שייכים רק כששניהם מזומנים. ובחז"א (מנחות לג,א) הוכיח שיש להמתין למצוה התדירה הגם שאינה מזומנת כעת, מהא דאם איחר המוסף עד לשת המנחה יש להקריב המוסף אחר תמיד של בין הערבים (כן נקט עפ"י הסוגיא בברכות כז), והלא בלא"ה אין מקריבים את התמיד עד שמונה ומנחה, אלא מוכח דלעולם אין להקדים את השאינו-תדיר. אך יש מקום לומר דדוקא בקרבנות נטילין כן, שהוא סדר הקרבה, משא"כ במצוות דעלמא, וכמו שצדד להלוקו זה בחז"א סק"ט. וכ"כ במש"ב (כה סק"ז מהפמ"ג) שאם אין המצוה התדירה מזומנת כעת, אין צריך להמתין ועשה את השאינה תדירה. וכ"ה בשו"ת משיב דבר ח"ב מה. ושנא תלוי הדבר בשיטות הראשונים אם יש להקדים תפילת מוסף למנחה באופן שאינו רוצה להתפלל מנחה כעת אלא בעיקר זמנה, מט' שעות ומנחה (עריטב"א סוכה כ: ואו"ח רפ"ד).

משום תדיר ומקודש אמרינן דמקריבין תמידין - הרי משמע שבעצם שייך להקריב שאר קרבנות גם בלא התמיד.

ואמנם לפי שתי הדרכים הראשונות שקדימת התמיד היא או משום 'תדיר קודם' או דין מסויים בתמיד שדינו להיות ראשון, אזי אין מקום בסברא לומר שכשאינו לנו קרבן התמיד לא נקריב קרבנות אחרים, שהרי זהו רק דין קדימה או דין פרטי בהלכות התמיד, אבל לפי הדרך שלמדנו בדברי הרמב"ן ורש"י והרמב"ם שהוא דין האמור בקרבנות להיות קרבים על התמיד, שפיר יש מקום בסברא שמעכב אף בדיעבד. אלא שבסוגיא במנחות (ט) מבואר דהך דינא אינו אלא למצוה. אכן אם ננקוט שלדעת התוספתא אף בדיעבד פסול שפיר יש מקום לתירוץ השפ"א, שאמנם הסוגיא במנחות שנקטה דשרי להקריב קרבן אחר בלא תמיד, לפי שיטתה אזלה דכל דין זה אינו אלא למצוה. וכשיטה זו אזלא הסוגיא בערכין. אבל להתוספתא ומשמעות הסוגיא בפסחים י"ל שהוא דין המעכב ושפיר יש לומר שאין להקריב שום קרבן בלא התמיד.

והגר"ז במנחות (ט) עמד גם כן על ההוכחות הנ"ל שאף בדליכא לתמיד מקריבים קרבנות אחרים. וכתב שיש לדחות שצריך להמתין עד שיעבור זמן התמיד אז אפשר להקריב כל קרבן. והנה לפי הדרך הנ"ל שהוא דין האמור בכל הקרבנות להיותם קרבים 'על העולה', אין מקום להמתנה זו, דמכל מקום אין להקריבם שלא על העולה. וכן לפי הדרכים הראשונות שהוא משום הקדמת תדיר או שמצוות התמיד להיות ראשון, אין מקום להמתין עד שיעבור זמן התמיד כדי להקריב קרבנות אחרים, דסו"ס הא לא יוקרב התמיד ולא יקויים דינו להיות ראשון.

ועל כן נראה שנקט הגר"ז דרך רביעית - ויש לה פנים בראשונים, ואכ"מ - שזהו 'איסור עשה' האמור בכל הקרבנות, שאין להקריבם קודם התמיד. על כן שפיר י"ל שאם אין די כבשים ימתין עד שיעבור זמן התמיד ובכך לא יעבור על איסור הקדמת שאר זבחים, דמסתברא שכל שאינו מצווה בהקרבת התמיד אין איסור להקדים לו קרבן אחר.

ועדיין יש לבאר מהו ענין 'עליה' שאמרו בגמרא [וכלשנא דקרא 'על עולת התמיד', 'על העולה']. וכן הוא לשון הרמב"ן 'ועליה יקטיר וישלים כל הקרבנות, לא על התמיד הבא בערב'. וכן זקוקים אנו לבאר לפי"ז פשט משנתנו דמשום הקדמת התדיר לשאינו תדיר מקדימים עולת הבוקר, והלא בלא"ה נצטוינו ב'עשה' לעשות כל הקרבנות על התמיד.

והענין יבואר בהקדם הגמרא ביומא (כד) דזר שסידר את עצי המערכה, לרב פטור ממיתה משום דאין זו עבודה תמה כי יש אחריה סידור אברים. ופרש"י אברים דתמיד בתריה, וכל זה מעבודת הסידור הוא. וצ"ב מה שייכות סידור העצים לסידור אברים דליחשב סידור העצים עבודה שיש אחריה עבודה, והלא סידור העצים מצות המערכה היא ואילו סידור האברים מצות הקרבן. ועיקרא דמלתא אין מובן מדוע נקראת 'סידור אברים' ו'עבודת סידור' והלא מצות הקטרת התמיד הוא.

אך הענין מתבאר להלן שם (בדף כז) 'על העצים אשר על האש

לפסול בדיעבד כשהקדים קרבן אחר לתמיד. והביאו מהתוספתא דפסלינן. וכן ממשמעות הסוגיא בפסחים (עג). אלא שהקשו מהסוגיא במנחות (ט) שאמרו להדיא דינו מעכב אלא למצוה. וצדדו דמדברנן פסול. ואולם יש ראשונים שמצדדים לפסול מעיקר דינא, עכ"פ לדעת התוספתא והסוגיא בפסחים (ע' בריטב"א יומא כט). והשתא, בין אם הוא דין קדימה כללי של הקדמת התדיר ובין אם הוא דין מסויים בקרבן התמיד להקדימו, כיצד יתכן לפסול קרבן אחר שהקדימוהו, והלא אותו קרבן נעשה כמצוותו, אלא שהכהן שינה את סדר הקדימה או אף עבר על מצות התמיד להיותו ראשון, אבל לפסול הקרבן האחר מהי תיתי.

ואמנם ברמב"ן (בהשמטות לספר המצוות, עשה יא) פירש עשה דהשלמה 'שנצטוינו להקריב כל הקרבנות הבאים בנדבה או בחובה בין שני התמידין, לא קודם תמיד של שחר ולא אחר תמיד של בין הערבים, והוא אמרו יתעלה 'וערך עליה העולה והקטיר עליה חלבי השלמים' עליה השלם כל הקרבנות כולן'. הנה פירש הברייטא דפסחים (נט). אין לך דבר שקודם לתמיד של שחר כו' ואין לך דבר שמתעכב אחר תמיד של בין הערבים וכו' - דכולא חדא מלתא קתני, שכל הקרבנות זמנם בין שני התמידין, ואין כאן שתי הלכות נפרדות של הקדמת תמיד של שחר ושל איחור תמיד של בה"ע.

ובן פרש"י בפרשת פינחס - ומקורו בספרי שם - הכתוב 'על עולת התמיד' - מגיד שאין קרבין המוספין אלא בין שני התמידין. הרי דחד דינא הוא ד'עליה', להקריב כל הקרבנות בין שני התמידים.

ובן יש ללמוד מדברי הרמב"ם (תמידין ומוספין אג) בהא דהיו מאחרין תמיד של בין הערבים לשחטו בשמונה ומחצה - לפי שאסור להקריב קרבן כלל קודם תמיד של שחר ולא שוחטין קרבן אחר תמיד של בין הערבים חוץ מק"פ לבדו. וכבר עמד הלח"מ על מה שהזכיר כאן הקדמת תמיד של שחר שאינו מהענין המדובר. ומוכח דהקדמת התמיד היינו הך דינא גופא דאין שוחטין אחר תמיד של בין הערבים, שצריך לשחוט כל הקרבנות על תמיד של שחר דוקא, ולא על התמיד של ביה"ע (וכ"כ הגרא"ל ח"א סוס"י יא).

הרי למדנו מדבריהם שהוא דין האמור בכל הקרבנות, להיותם קרבים על תמיד של שחר, 'וערך עליה העולה והקטיר עליה חלבי השלמים' - עליה השלם כל הקרבנות כולם, דהקרבנות באים 'עליה' ולא על חברתה. ושפיר יש מקום בסברא לפסול הקרבנות שהוקדמו לתמיד, כיון שלא נעשו כדינם האמור בהם, להיותם 'עליה'.

והנה השפ"א (זבחים פט) כתב תירוץ מנדפשיה על קושית התוס', דאצטריך העולה ראשונה לומר שאפילו אם אין קרבן תמיד להקריב, אינו מקריב קרבנות אחרים הואיל ולא קרב התמיד. והמגיה שם הביא כן גם מהאזה"ח (ר"פ צו), אלא שהקשה מהסוגיא בערכין (יב) דמבואר שאף שבטל התמיד לא בטלו שאר קרבנות. ועוד הקשה המקד"ד (א) מהסוגיא דמנחות הנ"ל, דמסתפקין בציבור שאין להם אלא תמידין או מוספין, ורק

נמצינו למדים דשתי פנים לעולת התמיד על המזבח; א) קרבן שאבריו מוקטרים. ב) עריכת המערכה, כעצים [שגם בהם מצינו שנבחנו כקרבן, קרבן עצים, מלבד מה שהם מהוים את המערכה]. ונראה שהם הן שתי הפרשיות האמורות בעולת התמיד [מלבד פרשת התמיד בסדר תצוה שנאמרה לשעתה בחינוך המזבח ולא לדורות כמוש"כ הראשונים]; -

בפרשת פינחס מדובר על עולת התמיד והקטרתו בתורת קרבן, דומיא דכל קרבנות המוספין, ושם נאמר (במוספי פסח) 'מלבד עולת הבקר אשר לעלת התמיד' דמינה ילפינן דינא דתדיר קודם לשאינו תדיר, שבתורת 'קרבן' יש לתמיד דין קדימה על שאר קרבנות רק מתורת 'תדיר קודם'.

ואילו בריש פרשת צו פתח קרא ב'זאת תורת העלה' ומפרש והולך תרומת הדשן והוצאתו ויקידת האש, וכתב 'וערך עליה העלה והקטיר עליה חלבי השלמים' וחתם במצות 'אש תמיד' - והיכן תורת העולה ומצוותיה דפתח בה? אלא דמיירי קרא בתורת העולה המהוה חלק מהמערכה ולא בדיני הקרבתה. וזהו שפירט כאן הכתוב כל סדר המערכה ובכלל זה 'וערך עליה העלה', הוא השלב האחרון בסידור המערכה, ומעתה שנשלמה המערכה יכול לקיים 'והקטיר עליה חלבי השלמים' - ודרשינן 'עליה השלם כל הקרבנות כולם'. כלומר כל הקרבנות באים על מערכת העולה. ומדויק היטב דפתח קרא ב'עריכת' העולה וסיים ב'הקטרת' השלמים - דהעולה נבחת בפרשה זו כעריכת המערכת ולא כהקטרת קרבן כמו הקטרת השלמים. וזהו הלשון המיוחדת בגמרא 'סידור אברים' - שלא כבכל מקום בש"ס דקרי ליה הקטרה - על שם לשון הכתוב 'וערך' הנאמר בעולת התמיד. וע' משל"מ הל' מעה"ק (ו,ד), והדברים מתאימים עם מה שנתבאר.

ושפיר ילפינן מהך פרשה 'וערך עליה העולה' - עולה ראשונה, וכן דינא דעליה השלם כל הקרבנות כולם - שהוא דין מסויים שנאמר בהך פרשתא שהעולה מהוה את המערכה של שחר ועליה מקריבים כל הקרבנות כולם.¹

ד ומעתה מובן למה אמרינן דעולה קודמת משום תדיר תיפול"ל מדין העולה, דהנה מדברי רש"י בכל המקומות מבואר שדין העולה עולה ראשונה נאמר בהקטרה דוקא, ומשום שהוא דין בסדר המערכה. אמנם ודאי גם לענין השחיטה ושאר עבודות יש להקדים התמיד, כפשטות המשנה והגמרא ברפ"י דזבחים, אלא דהתם הוא משום דינא דכל התדיר מחברו קודם את חברו, ועל זה קאי מתני' דריש כל התדיר, והלא ההוא קרא ד'מלבד עולת התמיד' דמייתי מתני', בשאר עבודות מיירי דכתיב 'תעשו את אלה', אבל בהקטרה הוא דין אחר השייך לעצם מהות עולת התמיד שהוא נעשה כחלק מסדר המערכה להקטיר עליו שאר קרבנות.

ובן משמע, דהא אידך דינא דכל הקרבנות קרבים קודם תמיד של בין הערבים, התם לא שייך טעמא דתדיר, דאדרבה התמיד תדיר ואעפ"כ מצוה לאחורו, אלא דין מסויים הוא שכל

¹ וי"ל שטעם זה נקרא 'מזבח העולה', שהמערכה העיקרית של המזבח נעשית על ידה [וגם דשן העולה מורם ומנחה אצל המזבח ונבלע במקומו ונעשה חלק מהמזבח, כמבואר בספרים]. לע' פירוש רד"צ הופמן.

אשר על המזבח' - איזהו דבר שנאמר בו עצים ואש ומזבח הוי אומר זה טלה. ופרש"י תמיד של שחר הזקיקך הכתוב בו למערכת עצים חדשה בכל בקר. ורבנו חננאל הוסיף כי התמיד מקדים לכל שהוא עולה ראשונה 'ונערך בעצים שעל האש שאותה האש על המזבח ועליו כל הקרבנות'. הרי למדנו מדבריהם ענין נוסף בהא דתמיד קרב לראשונה, מפני שהוא מהוה חלק מסידור המערכה של שחר; אש, גזירי עצים ואברי התמיד - ועל מערכה זו דין כל הקרבנות ליקרב.

וא"כ הרי מתפרש 'עליה' כפשטותו: הקרבנות כולם דינם ליקרב על אברי תמיד של שחר, שהרי האברים מהוים חלק מהמערכה עצמה. [וע' בחדושי הגרא"ל (ח"א כ) שכתב בתוך דבריו שאף שכל קרבן צריך עצים, לא אכפת לן אם כבר כלו העצים שסידרו בבוקר, כיון שהאברים נעשים חלק מן המערכה ומתקיים על ידם דין 'עצים' מאחר והכל המשך של אותה מערכה עצמה. שמענו מדבריו שאף גחלי הקרבנות מהוים חלק מהמערכה שעליהם מוקטרים קרבנות אחרים. אמנם בענינא דידן יש הבחנה מסוימת אודות תמיד של שחר, שהוא זה המשלים את המערכה הניסדרת בבוקר].

ומובן היטב דקרי ליה הגמרא 'סידור אברים' וחשיב המשך לסידור העצים, שהרי הכל ממצות סידור המערכה הוא, האש העצים והעולה.¹

ומקרא מלא הוא זה בסדר ויקרא, בפרשת זבח השלמים: 'והקטירו אתו בני אהרן המזבחה על העלה אשר על העצים אשר על האש וגו'.' הרי דהעולה העצים והאש, הם הדברים שעליהם מקטירים השלמים [ושאר זבחים]. ופרש"י שם למדנו שתקדים עולת תמיד לכל קרבן על המערכה. הרי שמענו גדר חדש בדין הקדמת התמיד הנלמד מ'העולה' - עולה ראשונה, שהתמיד משלים את סידור המערכה להיות קרבים עליה כל הקרבנות.

ובן נראה מוכח מרש"י בכמה מקומות, שפירש בפסחים (נח:): 'מנין שלא יהא דבר קודם לתמיד של שחר' - נקטר במערכה משנערכה שחרית קודם לתמיד של שחר ת"ל וערך עליה בתר ובער עליה הכהן כתיב דהוא סידור מערכה. וכן ביומא (ג) ובפירוש התורה בפרשת צו (ו,ה) ובויקרא (ג,ה) הזכיר רש"י בדין זה שהעולה קודמת 'על המערכה'. ומשמע מדבריו דכל הך דינא דהקדמת התמיד משום 'העולה' - עולה ראשונה, בהקטרה נאמר ולא בשאר עבודות², ומשום דהעולה מישך שייכא לסדר המערכה וכפי האמור.

ובן מדויק בלשון הרמב"ן בספר המצוות שם: 'שמשעה שיסדר הכהן המערכת כאמרו יתעלה ובער עליה הכהן עצים בבקר בבקר יערוך עליה העולה הידועה שהיא עולת הבוקר, ועליה יקטיר וישלים כל הקרבנות'.

² ואף דקיי"ל כרי"ח דחשיב סידור שני גזירי עצים עבודה תמה, י"ל דלא פליג אלא משום שהעבודה שבעצם תמה, הגם שכלפי דין המערכה י"ל שלא הושלמה מצוותה. [וכמו תרומת הדשן שהוכיח התו"י שם שנחשבת 'עבודה תמה' הגם שכלפי המזבח לא הושלמה מצות הדשן דהאיכא הוצאה, אך כלפי הדשן שהרים אין אחריה עבודה].
³ וע' מנחות פט: דתמיד שנשחט של"ש יחא טעון שני גזירי עצים שאם אי אתה אומר כן פסלתו. הרי מבואר שהעצים והתמיד שייכים בעצם ול"ו.

⁴ וכן צדד בפירוש המיוחס לראב"ד סופ"ק דתמיד, מוכתיב 'וערך עליה העלה'.

(פ"ב דתמיד ופ"ד דיומא). ובמקד"ד (ה) הוכיח מדבריו דלאחר משילת האור שכבר נתקיימה עיקר ההקטרה אין טעון תו מערכה ולהכי אפשר להניחן בצד. ואולם אכתי אין מובן מדוע ראה הרמב"ם לשנות מלשון המשנה ולומר דמניחן בצדדים, דמשמע דלא סגי בלאו הכי.

אבן לפי האמור אתי שפיר היטב (וכעיקר הדברים במקד"ד), שהואיל ונתבאר [גם בשיטת הרמב"ם] שגדר מצות 'עולה ראשונה' הוא להיות כל הקרבנות קרבים 'על העולה' כלומר על מערכה דשחרית הנעשית על ידי אברי העולה, הרי אם יניח אברים דאתמול מקודם, נמצא שהמערכה נעשית על ידם ולא ע"י העולה. ומיאן הרמב"ם לומר כהמפרש דהמשנה נשנית שלא כסדר, שכבר הקשה על כך בספר באר שבע, דבסוגיא בסנהדרין מט: מבואר דמשנת סדר תמיד נשנית על הסדר דוקא - מזה הוציא הרמב"ם דמניחן בצדי המערכה דוקא ולא על גבה ממש, דהלא בעי להניח אברי העולה תחילה כדי לאשוויי מערכה על ידם דוקא. ול"ק הנך תרי קושיות, דנהי דקרבנות דאמש הם ואינם צריכים לתמיד דהאינדא, וגם לא הגיע זמן התמיד כדי להקדימו, סו"ס אילו יעלה אברים אחרים לא יתקיים אח"כ דינא ד'על העולה אשר על העצים'.

זבחה ענינא ד'על העולה' כבר עמד הנצי"ב על שינויי לשון המקראות בפרשת המוספין, דבמקצתן כתיב 'על עולת התמיד' ובמקצתן 'מלבד עולת'. יעו"ש מה שכתב. אכן נראה עפימ"ש"כ המלבי"ם ד'על עולת' משמע שהעולה עיקר והמוסף נטפל אליה, ואילו 'מלבד' משמע שקולים. והנה בשבת ובראש חודש ובחול המועד פסח נאמר 'על', ואילו בשאר מועדות כתיב 'מלבד'. הרי לפנינו שבכל יום טוב הטעון הלל - מחייב היום קרבן חשוב לעצמו [ואף בר"ה ויוה"כ"פ שאין הלל - זהו מטעם דספרי חיים ומתים פתוחים לפניו (כמבואר בערכין י), אבל בלא"ה מצד היום-טוב שבהם היה טעון הלל]. משא"כ שבת ור"ח וחוה"מ פסח שאין שם הלל מדאורייתא, המוספין אינם שקולים לתמיד אלא נטפלין אליו שהוא העיקר.]

ה והנה בהמשך הסוגיא דמנחות שם העמידו ספיקא דר' חייא בר אבין בתמידין דלמחר ומוספין דהאינדא, תמידין עדיפי שכן תדיר או דילמא מוספין עדיפי דהוה להו מקודש.

זבחה גררא, ראוי להזכיר כאן מה שמדקדקין העולם בדברי רש"י במנחות מט. שבתחילת הסוגיא כשרצו להעמיד בעיית ר' חייא בר אבין בציבור שאין להם תמידין ומוספין, בתמידין דיומיה ומוספין דיומיה, פרש"י שהיום יום טוב הוא, דאי לאו יו"ט ליכא מוסף. ואילו בהמשך הסוגיא דמפרשינן במוספין דהאינדא ותמידין דלמחר פרש"י במוספי שבת. ואין מובן מדוע לא זכר את יום השבת בתחילת הסוגיא ונקט יום טוב.

זבחה בי מדרשא לומר עפ"י שינויי לשון הרמב"ם ברמזי המצוות (ריש הל' תמידין ומוספין) שהגדיר מצות מוספין של שבת 'להוסיף שני כבשים עולות בשבת', ואילו בכל שאר המוספין כתב 'מוסף ראשי חדשים' 'מוסף הפסח' 'מוסף עצרת' וכו'. ופירשו דמוספי שבת בעצם הנם תוספת והכפלה של שני כבשי התמיד, וכדאיתא במדרש תהלים (מוכא בבעלי התוס' עה"ת

הקרבנות יהיו 'עליה' - על עולת הבוקר ולא על עולת בין הערבים. ואמנם פשטא דסוגיא בפסחים (נט.) משמע דכל הך קפידא הוא משום ההקטרה, שלכך חטאת העוף שאין למזבח אלא דמה, או למ"ד אין לינה מועלת בראשו של מזבח, שפיר דמי [עכ"פ מדאורייתא, וי"א אף לכתחילה] לעשות עבודות הדם אף אחר תמיד של בין הערבים. וכן מבואר ברש"י ותוס' [דלא כהטו"א (ר"ה ל) שרצה לעשות בזה פלוגתא דתנאי בפסחים שם]. וכן בר"ח או"ז (רכ) צדד לתלות בזה מח' אמוראים]. והרי נתבאר עפ"י רש"י והרמב"ן ולשון הרמב"ם שהקדמת תמיד של שחר ואיחור תמיד של בין הערבים חד דינא הוא, א"כ הרי מוכח מזה שהוא דין שנאמר בהקטרה בלבד, אלא דבתמיד של שחר ניתוסף דין אחר שעבודותיו קודמות לעבודות אחרות משום תדירותו.¹

זבחה תנן (רפ"ב) האברים והפדרים שלא נתעכלו מבערב סולקין אותן על צדי המזבח וכו' החלו מעלין באפר ע"ג התפוח.. החלו מעלין בגזירין לסדר את המערכה.. האברים והפדרים שלא נתעכלו מבערב מחזירין אותן למערכה. וכתב המפרש שהיו מקטירים תחילה אברי התמיד ורק אח"כ מחזירים האברים והפדרים, שהרי אסור להקטיר כלום קודם התמיד. וצריך לדחוק לפי"ז שסדר הדברים האמור במשנה אינו כסדר עשייתם. אכן בפירוש הרא"ש ובמיוחס לראב"ד כתבו שאין בזה משום שלא יהא דבר קודם לתמיד של שחר, דהיינו דוקא בקרבן שיקרב היום אבל אלו מקרבן דאתמול הם, [וכדדרשינן רפ"ה דפסחים דחלבים של קרבנות יום זה, מעלים ומקטירים אותם כל הלילה], וסוף עבודות הלילה הוא. והגר"א כתב טעם אחר: דהלא אכתי לילה הוא ולא מטא זמן התמיד שתהא מצוה להקדימו. והנה שתי סברות אלו אתיין לפי שתי הדרכים דלעיל בדין הקדמת התמיד; אם באנו מצד מצות קדימת התדיר, ודאי דל"ש דין זה כשעדיין לא הגיע זמן המצוה. וגם אם זהו דין מסויים מהלכות התמיד לבוא ראשונה, זה שייך רק בזמן מצות התמיד וכן רק כלפי קרבנות היום אבל קרבנות דאמש הלא הם נעשים על העולה של אתמול ואין כל מניעה להעלותם עתה קודם התמיד כשם שכשר להעלותם כל הלילה.

אמנם לפי מה שנתבאר לעיל מתבארים דברי המפרש, וסוד הדבר מתגלה בלשונו שם 'דאין שום דבר יכולין להקטיר במערכה זו קודם אברי התמיד' - הרי יסוד הדין הוא שאברי התמיד נצרכים לתחילת המערכה, ועל כן הוצרך לדחוק שמעלה האברים ופדרים אחר הקטרת התמיד כדי שלא לקלקל צורת המערכה.

והרמב"ם (תמידין ומוספין ב,ה) כתב 'איברים ופדרים שלא נתאכלו מבערב נותנין אותן בצדי מערכה גדולה'. הנה שינה מלשון המשנה 'למערכה' וכתב 'בצדי מערכה'. ובר"י קורקוס שם הביא שכן הוא הלשון בפירוש המשנה להרמב"ם

1 וע"ע אבן האול תמידין ומוספין א,ד.

ח וכו"ז כתב בחו"א (מנחות לג,י) דשני דינים הם, דין קדימה כללי דתדיר שנאמר בכל העבודות, ודין מסוים בהקטרה להיות התמיד ראשון על המערכה - ונפ"מ שאפילו שחט וזרק וזבח אחר לא יקטירם עד שיקטיר התמיד ראשון. ולפי האמור מסתבר לכאורה שבתמיד של בין הערבים הכל תלוי בהקטרה, ושפיר דמי להקטיר קרבן אחר קודם הקטרת התמיד אעפ"י שכבר נשחט ונזרק דם התמיד, וכמוש"כ התוס' במנחות מט: - דסו"ס הלא מקטיר על העולה הראשונה. אך יש מהאחרונים שכתבו להוכיח מהסוגיא בפסחים דמדאורייתא אין להקטיר אחר וזיקת דם התמיד (ע' במזרחי פרשת צו וטו"א ר"ה ל ובית הלוי לו,ו ותו"א מנחות לג,ה).

ושם מוסף לחוד. וכן מוכח מפשטות הסוגיא דמנחות פט:].
והנה כבר דנו רבות האחרונים האם דחינן מצוה קלה האידנא כדי לקיים לאחר זמן מצוה חמורה. ופסק הרדב"ז (בח"ד יג. והובא בבאה"ט או"ח צ) אודות אסיר שנתנו לו רשות לצאת יום אחד בשנה, שיצא מיד כדי להתפלל בציבור ולא ימתין לראש השנה או לפורים, שלא להחמיץ המצוה דהאידנא. ונשאו ונתנו האחרונים לדון מהך סוגיא דמשמע לכאורה שלא כסברא זו, שהרי מבואר דאם תדיר עדיף על מקודש לא יקריב עתה המוספין כדי להקריב מחר התמידין (וע' משל"מ מגילה א, יא; חכם צבי קו ועוד). והגאון רא"מ מפנינסק (בהגהותיו לסוכה כה) כתב להכריח מסוגיא ערוכה (שם) דמצוה קלה דהאידנא עדיפא, וכמו שהכריע הרדב"ז. וכתב לתרץ הקושיא מסוגיתנו, דשאני הכא דמצות התמיד מוטלת כבר האידנא דהא כתיב ביה 'תשמרו' שטעון ביקור ושימור ארבעה ימים מקודם. אך נראה שזוהו דבר חידוש לומר דמצות הקרבת התמיד דלמחר מוטלת האידנא משום מצות הביקור.

ובשפ"א (זבחים פט) תירץ משום דכתיב בה 'תמיד' הרי המצוה של מחר שייכת גם היום. דאם לא יוקרב תמיד של מחר, אזי חסר גם בקיום שם 'תמיד' של קרבן היום הזה. ולכאורה דבריו מחודשים, דמהי תיתי שעכשיו מצווים בתמידיות דלהבא. אלא דעל כרחנו לומר כן דלא תקשי ההיא דסוכה דמצוה דהשתא עדיפא. אמנם לפי האמור יש ליתן טעם בדבר, דהלא כי היכי דכתיב בעולה 'עולת תמיד' כן כתיב בפרשת העולה 'אש תמיד תוקד'. והרי לפי המבואר תרווייהו חדא עניינא הוא, מצות המערכה והמזבח, וא"כ יש לומר שקיום 'תמיד' הוא מעצם צורת מצות המערכה, שתהא בה 'אש תמיד' ו'עולת תמיד', הלכך אין לנו עתה להקריב המוספין ועי"כ לבטל התמידין דלמחר, כיון שכבר עתה המצוה היא להיות עולה תמיד.

י ובאבי עזרי תפילה ג, יא כתב לדחות הראיה.

פרשת פינחס) שכל ענינו של יום זה כפול, שירו כפול ('מזמור שיר'), לחמו כפול, קרבנו כפול וכו'. משא"כ בשאר המוספין ענין המוסף הוא קרבן בפני עצמו לגמרי.

ובזה מדויקים דברי הרמב"ם (תמידין זא) כשהביא קדימת התמיד למוסף משום 'תדיר', הזכיר מוספי ראש חדש ולא של שבת - והיינו משום על של שבת אין צורך לדין 'תדיר קודם' דבלא"ה הלא אין מקום לתוספת לפני העיקר, ורק על שאר מוספין הוצרכנו לסברא זו.

ומיושבים לפי"ז דברי רש"י, דבתחילת הסוגיא דמיירי בתמידין ובמוספין דיומיה, כתב יום טוב ולא שבת, דבמוספי שבת ודאי אין טעם להקדימם לתמידין, כי כל מהותם תוספת והכפלה של התמיד, ורק בסוף הסוגיא דמיירי במוספין דהאידנא ותמידין דלמחר, שפיר שייך לומר שבת.

אך יש להקשות על כך מהסוגיא בזבחים (צא). דאיבעיא להו תדיר ומקודש איזה מהם קודם, ומוכיח מהא דתמידין קודמים למוספין ואע"ג דמוספין קדישי. ודחי אטו שבת למוספין אהנאי לתמידין לא אהנאי. הרי להדיא דאף במוספי שבת היה צד להקדימם לתמידין משום מקודש. ואם כל עיקר מוספי שבת היינו הוספה על התמידין, מה מקום יש לתוספת ללא העיקרט.

ובספר תורת זאב (לו) מובא ששאלו להגרי"ז בעיקר המשנה דזבחים פט שתמידין קודמים למוספין, איך אפשר להקדים המוספין הלא ממילא הראשון שקרב הוא התמיד. והסכים הגרי"ז לעצם הקושיא שביסודם שם הקרבן אחד הוא, עולת הציבור, כך לי אם היא תמיד או מוסף, ויעו"ש מה שתירץ. אך יש להעיר שבדברי הערוך המובאים בתוס' בשבועות (יב:) ובזבחים (ו:) מפורש שכבר מתחילת הקדשת הקרבנות איכא שם תמיד לחוד

ט לכאו' אינו מוכרח כיון שהנידון הוא על קדימה י"ל דכיון דשם שבת עליהם, חשובים הם להקדימם.

